Jak przeprowadzić cykl – wskazówki dla nauczyciela

Przygotowanie

- Wydrukuj dla każdego ucznia karty pracy 1–5 i powtórkę. Na lekcję 1 przygotuj dla par kartki z dziesięcioma zdaniami do sortowania (mogą to być zdania z zadania 1 i Twoje własne).
- Na lekcję 2 przygotuj kolorową kredę lub markery: jednym kolorem zaznaczaj orzeczenia, drugim spójniki i zaimki.
- Na lekcję 5 przygotuj klucz do karty 5 do wyświetlenia. Wszystkie teksty w materiale są własne.

Przebieg cyklu

- Lekcja 1 przypomina zdania złożone, lekcja 2 wprowadza wykres, lekcja 3 – przecinek, lekcja 4 – mowę zależną i niezależną, lekcja 5 to utrwalenie w zadaniach zbudowanych jak na egzaminie ósmoklasisty.
- Wykres pokazujemy w dwóch formach: rysunek na tablicy (zdania współrzędne w jednym rzędzie, podrzędne niżej ze strzałką i pytaniem) oraz tabela „nr – zdanie – relacja". W kartach używamy tabeli, bo łatwiej ją sprawdzić.
- Sprawdzian (45 minut, 23 pkt) przeprowadź po lekcji 5.

Ocenianie

- Sprawdzian w grupach A i B sprawdza: liczenie zdań składowych, opis relacji w wypowiedzeniu, przecinki, przekształcenia mowy w obie strony, zapis dialogu i samodzielne zbudowanie wypowiedzenia wielokrotnie złożonego.
- W opisie relacji przyznawaj punkt za zdanie, gdy uczeń poprawnie określi, czy jest współrzędne, czy podrzędne, i wobec którego zdania. Gdy nazwa rodzaju jest trafna, a pytanie brakuje lub jest inne, ale sensowne – uznaj odpowiedź.
- W przekształceniach mowy zależnej punkt wymaga wszystkich zmian w zdaniu (osoba, zaimek, określenie czasu). Przy przekształceniu „jutro" uznawaj też „następnego dnia" i „nazajutrz"; jeśli uczeń opisuje wypowiedź tego samego dnia, „jutro" może zostać.
- W ostatnim zadaniu otwartym oceniaj trzy elementy osobno: liczbę zdań składowych, wymagane rodzaje zdań i przecinki.

Podgląd • Pierwsza Ławka

LEKCJA 1 Z 5 · WYPOWIEDZENIA WIELOKROTNIE ZŁOŻONE I MOWA ZALEŻNA – CYKL LEKCJI DLA KLASY 7

Współrzędnie czy podrzędnie? Przypominamy zdania złożone

Lekcja 1 z 5. **Pytanie lekcji:** Jak poznać, czy zdania są równorzędne, czy jedno zależy od drugiego? Uczniowie znają z klas 5–6 orzeczenie, podmiot i części zdania oraz podstawowe spójniki.

1. zadzwonił
2. wstałem
3. wróciłem
4. było zimno

Przedmiot	Język polski
Klasa	klasa 7
Cykl	Wypowiedzenia wielokrotnie złożone i mowa zależna – cykl lekcji dla klasy 7 – lekcja 1 z 5
Temat lekcji	**Współrzędnie czy podrzędnie? Przypominamy zdania złożone**
Czas	45 minut
Metody	rozmowa kierowana, sortowanie zdań, ćwiczenia w przekształcaniu, karteczka na wyjście
Formy pracy	praca z całą klasą, praca w parach, praca indywidualna
Środki dydaktyczne	karta pracy 1, tabela rodzajów zdań złożonych (dodatek), kartki z dziesięcioma zdaniami do sortowania (dla par)

Cel ogólny

Utrwalenie rozpoznawania rodzajów zdań złożonych współrzędnie i podrzędnie jako podstawy do analizy wypowiedzeń wielokrotnie złożonych.

Cele operacyjne – uczeń po lekcji:

- Uczeń odróżnia zdanie złożone współrzędnie od zdania złożonego podrzędnie, zadając pytanie od jednego zdania do drugiego.
- Uczeń nazywa rodzaj zdania współrzędnego (łączne, rozłączne, przeciwstawne, wynikowe) na podstawie spójnika i znaczenia.
- Uczeń określa rodzaj zdania podrzędnego na podstawie pytania.
- Uczeń łączy dwa zdania pojedyncze w zdanie złożone wskazanego rodzaju.

Cele w języku ucznia

- Przypomnisz sobie, jak odróżnić zdania współrzędne od podrzędnych.
- Nauczysz się nazywać rodzaj zdania po spójniku i pytaniu.
- Połączysz zdania pojedyncze w zdania złożone.

Wymagania z podstawy programowej

- **II.1.5** – rozróżnia wypowiedzenia wielokrotnie złożone
- **II.4.2** – poprawnie przytacza cudze wypowiedzi, stosując odpowiednie znaki interpunkcyjne

Źródło: podstawa programowa z 2017 r. w brzmieniu z 2024 r. (Dz.U. 2024 poz. 996) – obowiązuje w klasach 5–8 w roku szkolnym 2026/2027.

Kryteria sukcesu

- Potrafię wskazać w zdaniu złożonym dwa orzeczenia i podzielić je na zdania składowe.
- Potrafię zadać pytanie od zdania nadrzędnego do podrzędnego.
- Potrafię nazwać rodzaj zdania współrzędnego po spójniku.
- Potrafię połączyć dwa zdania w zdanie złożone podanego rodzaju.

PIERWSZA ŁAWKA

Rodzaje zdań złożonych – ściąga dla nauczyciela

Zdania współrzędne są równorzędne – żadne nie odpowiada na pytanie zadane od drugiego.

Rodzaj	Spójniki	Przecinek
łączne	i, oraz, a także, ani, ni	nie stawiamy (przed pojedynczym spójnikiem)
rozłączne	albo, lub, czy, bądź	nie stawiamy (przed pojedynczym spójnikiem)
przeciwstawne	ale, lecz, a, jednak, natomiast, zaś	stawiamy
wynikowe	więc, dlatego, zatem, toteż, przeto	stawiamy

Zdania podrzędne odpowiadają na pytanie zadane od zdania nadrzędnego.

Rodzaj	Pytania	Przykład
podmiotowe	kto? co?	Kto pyta, nie błądzi.
orzecznikowe	kim jest? czym jest? jaki jest?	Był taki, jakiego go zapamiętałam.
przydawkowe	jaki? który? czyj?	To jest pies, który uratował chłopca.
dopełnieniowe	pytania przypadków zależnych	Wiem, że wrócisz.
okolicznikowe	kiedy? gdzie? dlaczego? po co? jak? pod jakim warunkiem? mimo czego?	Wyszliśmy, gdy przestało padać.

Zdanie podrzędne łączy się z nadrzędnym spójnikiem (że, bo, gdy, jeśli, żeby, ponieważ, chociaż) albo zaimkiem (który, jaki, kto, co, gdzie, kiedy). Przed tymi wyrazami stawiamy przecinek, a zdanie wtrącone w środek innego zdania oddzielamy przecinkami z obu stron.

Przebieg lekcji

Czas	Faza	Co robi nauczyciel	Co robią uczniowie
0–5 min	Wejście: jedno zdanie czy dwa?	• Zapisuje na tablicy: „Padał deszcz. Zostaliśmy w schronisku.” i „Zostaliśmy w schronisku, bo padał deszcz.”. Pyta: „Czym różnią się te zapisy? Ile orzeczeń jest w drugim?”.	• Wskazują dwa orzeczenia: „padał”, „zostaliśmy”. Zauważają, że w drugim zapisie spójnik „bo” wyjaśnia przyczynę.

		• Podaje temat i pytanie lekcji: „Jak poznać, czy zdania są równorzędne, czy jedno zależy od drugiego?”.	• Przykładowa odpowiedź ucznia: „W drugim zdaniu można zapytać: dlaczego zostaliśmy w schronisku? – bo padał deszcz”.
5–15 min	Współrzędne: cztery rodzaje	• Rysuje na tablicy dwie poziome kreski obok siebie (zdania równorzędne). Zapisuje cztery przykłady: „Ola czyta, a Kuba gra.”, „Zjem zupę albo zamówię pizzę.”, „Zaspałem, więc spóźniłem się na autobus.”, „Wyszedłem z domu i zamknąłem drzwi.”. • Pyta przy każdym: „Jaka jest relacja między zdaniami: dodanie, wybór, przeciwieństwo czy wynik?”. Uzupełnia z klasą tabelę z dodatku.	• Nazywają rodzaje: przeciwstawne, rozłączne, wynikowe, łączne. • Zapisują tabelę spójników w zeszycie i dopisują po jednym własnym przykładzie. • Przykładowa odpowiedź ucznia: „Zaspałem, więc spóźniłem się – to wynik, bo spóźnienie wynika z zaspania”.
15–25 min	Podrzędne: zadaj pytanie	• Rysuje schemat: kreska u góry (nadrzędne) i strzałka w dół (podrzędne). Zapisuje: „Wiem, że wrócisz.”, „To jest kot, który drapie.”, „Wyszliśmy, gdy przestało padać.”, „Kto pyta, nie błądzi.”. • Pyta: „Od którego zdania zadamy pytanie? Jakie?”. Uzupełnia z klasą tabelę zdań podrzędnych.	• Zadają pytania: wiem (co?), kot (który?), wyszliśmy (kiedy?), nie błądzi (kto?). • Nazywają rodzaje: dopełnieniowe, przydawkowe, okolicznikowe czasu, podmiotowe. • Notują, że spójnik „bo”, „że”, „gdy” lub zaimek „który” otwiera zdanie podrzędne.
25–38 min	Ćwiczenia na karcie	• Poleca wykonać zadania 1–3 w parach (sortowanie i nazywanie rodzajów), a zadanie 4 samodzielnie. • Krąży po klasie; przy błędach pyta: „Czy od tego zdania da się zadać pytanie do drugiego?”.	• W parach sortują zdania (zadanie 1), dopasowują spójniki (zadanie 2), oceniają stwierdzenia (zadanie 3). • Samodzielnie łączą zdania pojedyncze w złożone (zadanie 4) i odczytują je klasie.
38–45 min	Podsumowanie i karteczka na wyjście	• Wraca do pytania lekcji. Prosi o wykonanie zadania 5 na karteczce i zbiera kartki.	• Określają rodzaj dwóch zdań (zadanie 5). • Kończą zdanie: „Zdanie jest podrzędne, gdy…” – np. „… gdy odpowiada na pytanie zadane od innego zdania”.

Typowe trudności uczniów

- Uczniowie uznają „a” zawsze za spójnik łączny. Reakcja: pokaż „Ola czyta, a Kuba gra” – zdania mówią o czymś innym, więc to przeciwstawienie; „a” jest spójnikiem przeciwstawnym i stoi przed nim przecinek.
- Uczniowie zadają pytanie od zdania podrzędnego do nadrzędnego („gdy przestało padać – co?”). Reakcja: pytanie zawsze zaczyna się od orzeczenia zdania nadrzędnego: „wyszliśmy kiedy?”.
- Uczniowie liczą „musimy iść” jako dwa orzeczenia. Reakcja: czasownik modalny z bezokolicznikiem to jedno orzeczenie złożone.

Ewaluacja lekcji

- Karteczka na wyjście: ilu uczniów poprawnie nazwało oba rodzaje zdań?
- Zadanie 4: czy połączone zdania mają właściwy spójnik i przecinek?
- Czy uczniowie samodzielnie zadają pytanie od zdania nadrzędnego?

PIERWSZA ŁAWKA

1. zadzwonił
2. wstałem
3. wróciłem
4. było zimno

20 pkt
RAZEM

Karta pracy do lekcji 1

Współrzędnie czy podrzędnie? Przypominamy zdania złożone

Imię i nazwisko ..... Data ..... Wynik: ..... / 20 pkt

Pamiętaj: Zdanie podrzędne odpowiada na pytanie zadane od zdania nadrzędnego

1 Przyporządkuj zdania złożone do kolumn.

___ / 6 pkt

Zagrzmiało i zaczęło lać. Nie wiem, kto wygrał mecz.
Chciałem przyjść, ale zachorowałem. Zadzwonię, jeśli zdążę.
Posprzątaj pokój albo wynieś śmieci. Pies, którego przygarnęliśmy, jest już zdrowy.

złożone współrzędnie	złożone podrzędnie

2 Dopasuj do każdego zdania rodzaj zdania współrzędnego. Wpisz odpowiednią literę.

___ / 4 pkt

1. Było późno, więc poszliśmy spać.	a) łączne
2. Napiszę do ciebie lub zadzwonię.	b) rozłączne
3. Brat lubi góry, a ja wolę morze.	c) przeciwstawne
4. Usiadłem przy biurku i otworzyłem zeszyt.	d) wynikowe

1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____

3 Oceń prawdziwość podanych stwierdzeń. Wybierz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

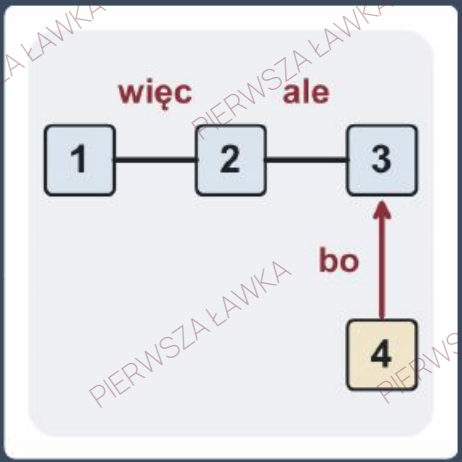
___ / 4 pkt

1. W zdaniu „Wiem, że masz rację” zdanie podrzędne odpowiada na pytanie „co?”.	P	F
2. Zdania współrzędne odpowiadają na pytanie zadane od innego zdania.	P	F
3. Przed spójnikiem „więc” stawiamy przecinek.	P	F
4. W zdaniu „Wyjdę, gdy skończę lekcje” jest zdanie podrzędne okolicznikowe czasu.	P	F

LEKCJA 2 Z 5 · WYPOWIEDZENIA WIELOKROTNIE ZŁOŻONE I MOWA ZALEŻNA – CYKL LEKCJI DLA KLASY 7

Trzy orzeczenia i więcej – wykres wypowiedzenia wielokrotnie złożonego

Lekcja 2 z 5. **Pytanie lekcji:** Jak uporządkować długie zdanie, żeby zobaczyć jego budowę? Uczniowie pamiętają z lekcji 1 rodzaje zdań współrzędnych i podrzędnych.

Przedmiot	Język polski
Klasa	klasa 7
Cykl	Wypowiedzenia wielokrotnie złożone i mowa zależna – cykl lekcji dla klasy 7 – lekcja 2 z 5
Temat lekcji	**Trzy orzeczenia i więcej – wykres wypowiedzenia wielokrotnie złożonego**
Czas	45 minut
Metody	analiza przykładu na tablicy, wykres w tabeli, ćwiczenia w parach, rozmowa kierowana
Formy pracy	praca z całą klasą, praca w parach, praca indywidualna
Środki dydaktyczne	karta pracy 2, instrukcja „Jak zrobić wykres" (dodatek), kolorowa kreda lub markery

Cel ogólny

Kształcenie umiejętności rozpoznawania wypowiedzeń wielokrotnie złożonych i określania relacji między zdaniami składowymi za pomocą wykresu.

Cele operacyjne – uczeń po lekcji:

- Uczeń rozpoznaje wypowiedzenie wielokrotnie złożone na podstawie liczby orzeczeń.
- Uczeń wskazuje orzeczenia, także orzeczenia złożone z czasownikiem modalnym, i dzieli wypowiedzenie na zdania składowe.
- Uczeń wskazuje zdanie nadrzędne i określa relacje między zdaniami składowymi.
- Uczeń sporządza wykres wypowiedzenia wielokrotnie złożonego w tabeli.

Cele w języku ucznia

- Dowiesz się, czym jest wypowiedzenie wielokrotnie złożone.
- Nauczysz się liczyć zdania składowe po orzeczeniach.
- Narysujesz wykres wypowiedzenia i nazwiesz relacje między zdaniami.

Wymagania z podstawy programowej

- **II.1.5** – rozróżnia wypowiedzenia wielokrotnie złożone

Źródło: podstawa programowa z 2017 r. w brzmieniu z 2024 r. (Dz.U. 2024 poz. 996) – obowiązuje w klasach 5–8 w roku szkolnym 2026/2027.

Kryteria sukcesu

- Potrafię podkreślić wszystkie orzeczenia w wypowiedzeniu.
- Potrafię powiedzieć, ile zdań składowych ma wypowiedzenie.
- Potrafię znaleźć zdanie nadrzędne.
- Potrafię uzupełnić wykres wypowiedzenia i nazwać relacje.

PIERWSZA ŁAWKA

Jak zrobić wykres wypowiedzenia – instrukcja i przykład

Jak zrobić wykres wypowiedzenia? 1) Podkreśl orzeczenia. 2) Ponumeruj zdania składowe w kolejności. 3) Znajdź zdanie, od którego nie zadasz pytania żadnemu innemu – to zdanie nadrzędne (główne). 4) Od zdania nadrzędnego zadaj pytania; zdania podrzędne zapisz poziom niżej, współrzędne – na tym samym poziomie.

Przykład: (1) Kiedy zadzwonił dzwonek, (2) uczniowie wybiegli na korytarz, (3) ale Ola została w klasie, (4) bo kończyła rysunek, (5) który miała oddać.

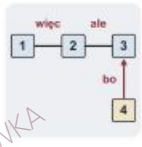
Nr	Zdanie składowe	Jak łączy się z innymi?
2	uczniowie wybiegli na korytarz	nadrzędne
1	Kiedy zadzwonił dzwonek	podrzędne okolicznikowe czasu wobec 2 (kiedy wybiegli?)
3	ale Ola została w klasie	współrzędne przeciwstawne z 2
4	bo kończyła rysunek	podrzędne okolicznikowe przyczyny wobec 3 (dlaczego została?)
5	który miała oddać	podrzędne przydawkowe wobec 4 (który rysunek?)

Zapis tekstowy wykresu (na tablicy): 2 — 3 (ale) w jednym rzędzie; pod 2: 1 (kiedy?); pod 3: 4 (dlaczego?); pod 4: 5 (który?).

Uwaga na orzeczenia złożone: „będę czytać”, „muszę wyjść”, „zaczął padać”, „chce się uczyć” to jedno orzeczenie. Bezokolicznik po czasowniku modalnym nie tworzy osobnego zdania.

Przebieg lekcji

Czas	Faza	Co robi nauczyciel	Co robią uczniowie
0–5 min	Wejście: policz orzeczenia	• Zapisuje: „Gdy wróciłem, mama spała, a tata gotował obiad.”. Pyta: „Ile tu jest orzeczeń? Ile zdań składowych?”. • Podaje temat i pytanie lekcji: „Jak uporządkować długie zdanie, żeby zobaczyć jego budowę?”.	• Podkreślają orzeczenia: wróciłem, spała, gotował – trzy zdania składowe. • Przykładowa odpowiedź ucznia: „Trzy orzeczenia, więc to więcej niż zwykłe zdanie złożone”.

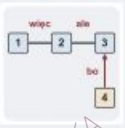

15 pkt
RAZEM

Karta pracy do lekcji 2

Trzy orzeczenia i więcej – wykres wypowiedzenia wielokrotnie złożonego

Imię i nazwisko ..... Data ..... Wynik: ..... / 15 pkt

Pamiętaj: Ile orzeczeń, tyle zdań składowych; „muszę iść” to jedno orzeczenie

1 Podkreśl orzeczenia. Wpisz, ile zdań składowych ma każde wypowiedzenie.

___ / 5 pkt

1. Kiedy wrócę, zjem obiad i odrobię lekcje. → _____
2. Muszę dziś wcześniej wyjść ze szkoły. → _____
3. Wiem, że Kasia zdała, ale nie wiem, ile dostała punktów. → _____
4. Zaczęło padać, więc schowaliśmy się w sklepie, który był obok. → _____
5. Będę na ciebie czekać przy bramie. → _____

2 Uzupełnij wykres wypowiedzenia w tabeli: wpisz numery zdań i opisz, jak każde zdanie łączy się z innymi.

___ / 4 pkt

Gdy skończyliśmy mecz, poszliśmy do sklepu, ale sklep był zamknięty, bo właściciel miał urlop.

Nr	Zdanie składowe	Jak łączy się z innymi?
…	Gdy skończyliśmy mecz	
…	poszliśmy do sklepu	
…	ale sklep był zamknięty	
…	bo właściciel miał urlop	

3 Wskaż zdanie nadrzędne w wypowiedzeniu: „Jeśli jutro będzie słońce, pojedziemy nad jezioro, które poleciła nam ciocia”. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

___ / 1 pkt

A. Jeśli jutro będzie słońce

B. żadne z nich

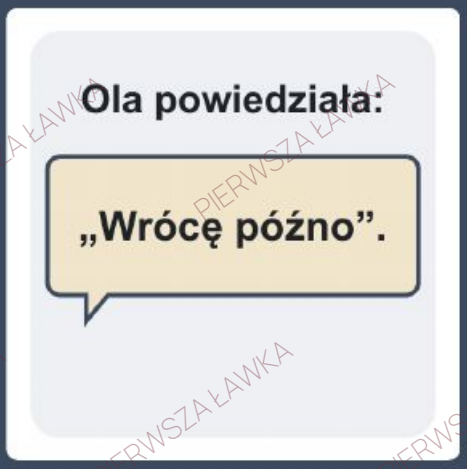
C. pojedziemy nad jezioro

D. które poleciła nam ciocia

LEKCJA 5 Z 5 · WYPOWIEDZENIA WIELOKROTNIE ZŁOŻONE I MOWA ZALEŻNA – CYKL LEKCJI DLA KLASY 7

Sprawdzam się jak na egzaminie – wypowiedzenia i mowa zależna

Lekcja 5 z 5. **Pytanie lekcji:** Czy umiem zastosować wiedzę o zdaniach w zadaniu z tekstem? Uczniowie znają z lekcji 1–4 rodzaje zdań, wykres, zasady przecinka i przekształcenia mowy.

Przedmiot	Język polski
Klasa	klasa 7
Cykl	Wypowiedzenia wielokrotnie złożone i mowa zależna – cykl lekcji dla klasy 7 – lekcja 5 z 5
Temat lekcji	**Sprawdzam się jak na egzaminie – wypowiedzenia i mowa zależna**
Czas	45 minut
Metody	rozwiązywanie zadań w formule egzaminu, samoocena z kluczem, rozmowa kierowana
Formy pracy	praca indywidualna, praca w parach, praca z całą klasą
Środki dydaktyczne	karta pracy 5, klucz do karty 5 (dla nauczyciela, do wyświetlenia), powtórka dla ucznia

Cel ogólny

Utrwalenie wiadomości o wypowiedzeniach wielokrotnie złożonych i mowie zależnej w zadaniach zbudowanych jak na egzaminie ósmoklasisty.

PIERWSZA ŁAWKA

CO JESZCZE JEST W ŚRODKU

Wypowiedzenia wielokrotnie złożone i mowa zależna – cykl 5 lekcji: scenariusze, karty pracy, sprawdzian, powtórka, klasa 7

Podgląd pokazał 12 z 45 stron. Pełna wersja: 45 stron A4, PDF do druku i DOCX do edycji.

- plan cyklu i wskazówki dla nauczyciela: jak przygotować i przeprowadzić lekcje oraz jak oceniać
- Lekcja 1 (45 min): Współrzędnie czy podrzędnie?
- Lekcja 2 (45 min): Trzy orzeczenia i więcej – wykres wypowiedzenia wielokrotnie złożonego – pełny scenariusz (cele, wymagania z podstawy programowej, kryteria sukcesu, przebieg min
- Lekcja 3 (45 min): Gdzie postawić przecinek w wypowiedzeniu wielokrotnie złożonym? – pełny scenariusz (cele, wymagania z podstawy programowej, kryteria sukcesu, przebieg minuta po
- Lekcja 4 (45 min): „Powiedziała, że…" – mowa niezależna i zależna – pełny scenariusz (cele, wymagania z podstawy programowej, kryteria sukcesu, przebieg minuta po minucie) i karta
- Lekcja 5 (45 min): Sprawdzam się jak na egzaminie – wypowiedzenia i mowa zależna – pełny scenariusz (cele, wymagania z podstawy programowej, kryteria sukcesu, przebieg minuta po mi
- sprawdzian w dwóch grupach (A i B, po 23 pkt) oraz klucz odpowiedzi i zasady oceniania do wszystkich kart.

Kup pełną wersję – plik od razu na e-mail

pierwszalawka.pl/material/cykl-lekcji-jezyk-polski-wypowiedzenia-zlozone-i-mowa-zalezna-klasa-7